

YÜKSEKÖĞRETİM KANUNUNA İLİŞKİN ÖNERİLER

ARAŞTIRMA DİZİSİ: 9 / MAYIS 2016

YÜKSEKÖĞRETİM KANUNUNA İLİŞKİN ÖNERİLER

EBSAM STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ARAŞTIRMA DİZİSİ: 9 / MAYIS 2016

Sahibi	:	Eğitim-Bir-Sen Adına Ali YALÇIN Genel Başkan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	:	Şükrü KOLUKISA Genel Başkan Yardımcısı
Yayın Kurulu	:	Latif SELVİ Ramazan ÇAKIRCI Mithat SEVİN Şükrü KOLUKISA Hasan Yalçın YAYLA Atilla OLÇUM
Yayına Hazırlayan	:	Av. Harun KALE
Grafik Tasarım	:	Selim Aytekin
Baskı	:	Sistem Ofset
Baskı Tarihi	:	10 Mayıs 2016 / 18 Mayıs 2021
Adeti	:	1.500 / 3.000
Adres	:	Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE
Tel	:	(0312) 231 23 06
Faks	:	(0312) 230 65 28
Web Sitesi	:	www.ebs.org.tr
E-posta	:	ebs@ebs.org.tr

Eğitim-Bir-Sen'in ücretsiz yayınıdır. Para ile satılmaz.

Türkiye, eğitim sisteminin bütün boyutlarında farklı gerekçelerle çağın gerisinde kaldığı gerçeğiyle yüzleşmenin karşılığı olan adımları atmaya başlamıştır. Temel eğitim ve ortaöğretim süreçlerine yönelik eğitim sistemi ve paradigma değişikliğine ilişkin adımlardan kısa bir süre sonra darbe ürünü mevcut yükseköğretim sisteminin masaya yatırılmasını, milletin beklentilerine ve çağın gereklerine paralel yeni bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması sürecine başlanılmasını önemseydiğimizizi ve takdirle karşıladığımızı ifade etmek istiyoruz.

Eğitim kademelerine ilişkin bu reformist adım ve çabalar, geleceğe özellikle de geleceğin Türkiye'sine yönelik kaygılarımızın umuda doğru evrilmesine kapı aralıyor. Çünkü akademisyenler ve üniversiteler, doksana yıla yaklaşan Cumhuriyet tarihinin büyük bölümünde, siyasete, ekonomiye, sosyal politikaya, toplum hayatına, sanat ve kültür dünyasına, bilim alanına hatta sportif faaliyetlere dair bütün verilerin ve hedeflerin, resmi ideolojinin idealleri ve devlet aygıtının kaygıları üzerinden üretilip şekillendirilmesine itiraz etmek bir yana destek olmak zorunda bırakıldılar.

Özgür düşünceye, çağı yakalayan bilgiye ve gelişmenin anahtarı olan bilince açılan kapı olması gereken üniversiteler, rehberi olması gereken akademisyenler; hiçte küçümsenmeyecek bir zaman diliminde özgürlüğün yoksunu, bilginin fakiri, bilincin düşmanı olmaya zorlandılar.

Kendi milletine, milletin medeniyet değerlerine yabancılaşmayı çağdaşlaşma, dinden uzak durmayı, dindarlara hesap sormayı modernleşme olarak gören, darbe çığırkanlığı yapmayı vatanseverlik, darbeyi meşrulaştırmayı bilimsellik sayan akademik zevat bu ülkeye ve millete geri getirilmez yıllar kaybettirdi.

Bu anlayışın kişisel bir tercih olmasını yetersiz gören vesayet sisteminin fikir babaları, ilkokuldan üniversiteye kadar eğitim sisteminin kademelerini tek tip vatandaş üre-

tim merkezinin farklı kompartımanı olarak dizayn etmekten geri durmadılar. Milleti tek tipleştirme kılavuzu olarak dizayn edilen darbe ürünü 1982 Anayasasının kendilerine sağladığı güçle hareket ettiler. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu kendilerine binek yaparak önce kesintisiz sekiz yıllık zorunlu eğitim dayatmasını hayata geçirdiler. Yetinmediler, bu ülkenin insanlarının hassasiyetlerini yok sayarak karma eğitim zorunluluğunu sahneye koydular. Yetinmediler, imam-hatip liselerinde öğrenim gören gençlerin önünü kesmek için –mesleki eğitimin köküne kibrit suyu dökmeyi de göze alarak- katsayı adaletsizliğini devreye soktular. Temel eğitim sistemini; demokrasiyi, devletin söylediğini kabul etmek; özgürlüğü devletin ihsanı ve lütfu; sivil toplumu üniformalı olmamak olarak gören bir toplum inşa etmenin aracı haline getirdiler. Yükseköğretim sistemini ise gençler açısından üniversiteyi kazanma ayrıcalığı yaşayacakları yarışma sınavına, akademisyenler içinse akademik unvanları edinme ve zamanı geldiğinde de dekan ya da rektör olma süreci olarak tasarladılar. Gençler kazandıkları üniversitenin sevincinden, öğrenim gördükleri yerin üniversal kimlikten yoksun olduğunu, akademisyenler ise hak ettikleri akademik unvanları elde edememek kaygısından ya sistemi sorgulamadılar ya da sorgularının sonuçlarını kamuoyuna haykıramadılar. Yükseköğretim sistemi, gençlerin sevinçlerinin, akademisyenlerin kaygılarının arkasında varlığını devam ettirdi. Bu fiili yapı, 1982 Anayasasıyla YÖK'ün kuruluşuyla birlikte hem hukuki bir zemin kazandı hem de kurumsallaştı. Artık, neleri düşünmemeleri ve öğrenmemeleri konusunda hem öğrencilere hem de akademisyenlere buyruk veren, bilgi üretmek ve bilinç geliştirmek yerine üretilmiş bilgiyi zihinlere aktarmanın, başka medeniyetlerin değerleriyle bilinçlenmenin kurallarını ihdas eden bir üst yapı böylece oluşturuldu. Yükseköğretim sistemini hem dizayn eden hem de denetleyen YÖK bu rolüyle, sadece kendi bilgisini, kendi bilincini, kendi teknolojisini ve kendi değerlerini üreten üniversitelerin oluşmasının engeli olmakla kalmadı, bütün bu yetersizliklerine rağmen ülkede bir yükseköğretim sisteminin var olduğu konusunda önce akademik toplum sonra da bütün millet üzerinde bir algı oluşturmak gibi bir işlevi de gördü.

Yükseköğretim sisteminin ya da resmi sistem muhafızı yükseköğretim yapılanmasının özellikle son otuz yıldaki durumu ve konumunu kısaca böyle özetliyoruz. Otuz yıldır da bu yapılanmanın değiştirilmesi, yükseköğretim sisteminin yenilenmesi ve reforme edilmesi gerektiğini hem milletle beraber hem de millet adına sürekli deklare ediyoruz.

Bugün geldiğimiz nokta, sesimize kulak, sözümüze değer verildiğini gösteriyor. Yükseköğretim sistemini değiştirmeye, reformist bir zeminde geliştirmeye karar vermek, üniversite kavramının hem kuramsal hem de kuralsal gerekleriyle, ülke insanıyla, genciyle ve akademisyenleriyle tanıştırma adına atılacak bütün adımları desteklemeyi bu ülkeye ve milletimize olan öncelikle borçlarımızdan biri olarak görüyoruz.

2002 yılında %17,2 olan yükseköğretimde okullaşma oranı 2012 yılında %36'ya yükselmiştir. Açıköğretim de dâhil edildiğinde 2012 yılı toplam okullaşma oranı %67 düzeyine ulaşmıştır. 2002 yılında (53'ü devlet üniversitesi, 23'ü vakıf üniversitesi olmak üzere) 76 olan toplam üniversite sayısı 2015 yılında (109'u devlet üniversitesi, 76'sı vakıf üniversitesi, 8'i vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere) 193'e yükselmiş durumdadır. 2002 yılında ön lisans ve lisans programları için ayrılmış kontenjan sayısı 396.646 iken 2012 yılında bu rakam 1.008.070'e yükselmiştir. 2002 yılında yaklaşık 70.000 olan öğretim elemanı sayısı 2012 yılında 133.000'i aşmış durumdadır. 2002 yılında üniversitelerde öğrenim gören öğrenci sayısı 1.800.000 iken 2015 yılında bu rakam 5.600.000'e çıkmış durumdadır. 2014 yılında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi'ne (ÖSYS) sınavsız geçiş dahil toplam 2.086.115 adayın başvuruda bulunduğu göz önüne alındığında, 2014 yılı itibarıyla, sınava başvuran her iki adaydan birinin üniversiteye girebilme imkanına sahip olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin değişim ve dönüşümüne paralel olarak üniversiteler çok daha ulaşılabilir ve erişilebilir hale gelmiş, yükseköğrenime geçişte öğrencilere çok daha fazla alternatifler sunulabilmiştir. Her geçen gün sayıları artan üniversiteler, kuruldukları illerin sosyoekonomik gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye yükseköğretim sistemi geldiği nokta itibarıyla, artık sadece üniversite çağı nüfusunun üçte birinden az bir kısmına hizmet sağlayan bir yapıdan (elit yükseköğretim) uzaklaşmış ve çağ nüfusunun neredeyse yarısına hizmet sağlayabilen (evrensel yükseköğretim) bir yapıya kavuşmuştur.

Yükseköğretim kurumlarındaki zihniyet değişimi ve anti demokratik davranış kalıplarının kırılması da yükseköğretimin son on yıldaki niceliksel gelişmesi kadar önem arz etmektedir. 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminin vesayet kurumlarının iradesi hilafına demokratik süreçle sonuçlanması, hiçbir hukuk kuralı ve mevzuat hükmü olmaksızın devam ettirilen kılık kıyafet yasağı gibi hukuka aykırı eylemleri ortadan kaldırmış; bu husustaki gerici zihniyet kalıplarını yıkmıştır.

Kamu vicdanında ve bireylerin hayatında telafisi güç izler bırakan farklı katsayı uygulaması, YÖK'ün 1 Aralık 2011'de katsayıları yeniden eşitlemesiyle birlikte kaldırılmıştır. Türkiye'deki normalleşme süreciyle birlikte "özgürlüklerin asıl, sınırlamaların istisna" olduğu evrensel kuralı çerçevesinde, üniversitelerdeki zihniyet değişimine paralel olarak hukuki ve kanuni hiçbir dayanağı olmayan başörtüsü yasağı uygulaması da fiilen ortadan kalkmıştır. Zaman içerisinde Türkiye'deki diğer sosyal şartların da etkisiyle mevzuattaki engeller kaldırılarak Türkiye'de konuşulmakta olan, bir bakıma "yaşayan" dillerin doğru şekilde öğrenilmesi ve öğretilmesiyle ilgili çalışmalarla, üniversitelerimizde farklı dil ve lehçelerle ilgili akademik araştırmalar yapılabilmesi, enstitü kurulması ve seçmeli ders konulabilmesi mümkün hale gelmiştir.

On yıllık bir zaman zarfına sıkıştırılmış bu niceliksel gelişmeler, eşine az rastlanır gelişme süreci teşkil etse de Türkiye'nin demografik dinamikleri dikkate alındığında yine de ihtiyaca tam olarak cevap verememektedir. Yükseköğrenim çapındaki nüfusun artmaya devam ediyor oluşunun da etkisiyle, yükseköğrenim arzı yükseköğrenim talebini karşılamaktan hala uzaktır. Öte yandan Türkiye'nin orta gelir tuzağından uzaklaştıracak atılımlar için yükseköğretimin niceliksel gelişiminin artan hızda devamı kadar niteliksel gelişiminin de artırılmasına ihtiyaç vardır.

Gelinen noktada artık üniversiteleri ve yükseköğretim sistemini nasıl yönetelim sorusundan çok üniversiteleri ve yükseköğretim sistemini üretim yapan bir içeriğe nasıl kavuştururuz sorusuna cevaplar üretmek gerekiyor. Üniversitelerin güçlü birer araştırma ve geliştirme merkezine dönüşmesi için kurulan cümle sayısının, rektör seçimine ilişkin kurulan cümle sayısından fazla olduğu bir kanuna ihtiyacımız var.

2012 yılında YÖK tarafından kamuoyuyla paylaşılan kanun taslağının yeterince tartışılmadığı, konunun muhataplarınca yükseköğretimin niteliğinden ziyade yükseköğretim kurumlarının yönetimi ekseninde fikir beyan edildiği göz önüne alınarak Eğitim-Bir-Sen olarak şube ve üyelerimizin aktif katılımıyla gerçekleştirilen saha çalışmaları neticesinin ürünü olan bu çalışmanın, yükseköğretim kanunu hazırlıklarına olumlu bir katkı sunması amacını taşıyoruz.

Yükseköğretim sisteminden ve üniversitelerden milletin beklentileri, üniversitelerin evrensel kabul görmüş akademik, bilimsel, idari ve mali özerkliğe sahip olmasının araçları, üniversitelerin ulusal ve yerel ihtiyaçlara ve beklentilere cevap verme yeterlik düzeyine ulaşması, fikir, düşünce, buluş, patent üretmek noktasında önünü açacak ve yeni vizyonlara kapı aralayacak alanlara kavuşturulması yükseköğretim sistemine ilişkin reformun birincil konusu olmalıdır. Akademisyenlerin rektör hatta rektör adayı ya da YÖK üyesi olmak için seçim yarışına girdiği bir yükseköğretim sisteminden akademisyenlerin bilimsel çalışma alanını terk etmemek konusunda tavır geliştirdiği bir yükseköğretim sistemi ve yapılanmasına geçmek zorundayız.

Yükseköğretim sisteminin geçmiş döneme ilişkin en önemli eksiklerinden birisi insanı ve düşüncelerini temel bir tema olarak görmemesidir. İnsanlık vasfının bulunmamasıdır. Dolayısıyla ortaya konulacak kanunun da bu vasıfta olması gerektiği açıktır. Bizim öncelikli ihtiyacımız, bilginin ticarileşmesi değil insani bilgi ve düşüncelerin üniversite dünyasına hakim olmasıdır. Üniversitelerin militle buluşmasıdır. Üniversite ve akademisyenlerin, milleti ve değerlerini referans alan yeni bir başlangıç yapmasıdır.

Katılımcılığın ilke olarak ortaya konulduğu ve bu kapsamda katılımcı demokrasinin vazgeçilmez özneleri olan başta sendikalar olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve üniversitenin akademisyen dışı personelin üniversite yönetiminde yer aldığı bir bakış açısını ve bunun kanuna yansımalarını elzem görüyoruz.

Sendika olarak kabul etmeyeceğimiz hatta tartışmayacağımız konulardan biri iş güvencesidir. Sendikalar, iş güvencesi tartışmalarında taraf olmak için değil iş güvencesini tartışmaya açmamak için kurulurlar ve faaliyet gösterirler. Akademik, bilimsel, mali ve idari açıdan özerk ve özgür bir üniversite hedefi için mücadele ederken, özgür düşüncenin ve özerk yapılanmanın katline aracılık edecek, iş güvencesini ortadan kaldıracak herhangi bir düzenleme ne kabul edeceğimiz ne de izin vereceğimiz bir konudur.

Üretilmiş bilgilere değer vermekle yetinmeyip kendisi de bilgi, fikir ve değer üreten, teknolojinin öğretimiyle sınırlı akademik bakıştan kurtulup teknoloji üretip geliştiren bir akademik forma kavuşan, sadece kendi dışındakileri değil kendisini de eleştirip sorgulayan bir üniversite modelini kurmak ve sürdürülebilir hale getirmek zorundayız. Rektörlerin ve dekanların, yasaklamayı değil yasak savmayı esas aldığı, kimin rektör seçildiğini ya da rektörü kimlerin seçtiğini ana gündem maddesi olmaktan çıkarıp rektörlerin bilimsel çalışmayı destekleyip, özgür düşünceye yeni kanallar ürettiği girişimleri ana gündem maddesi yapmak zorundayız.

Akademik ve idari personelin, daha iyi üniversite, daha bilinçli gençlik, daha donanımlı toplum ve daha güçlü Türkiye için el ele verdiği, birinin diğerinden daha az ya da daha fazla değerli görülmediği, idari personelin söz ve seçim hakkını en çok akademik personelin savunduğu, idari personelin akademisyenlere daha iyi eğitim ve daha fazla üretim için destek vermeyi görev saydığı bir üniversite profili üretmek zorundayız.

Akademisyenlerin, mali açıdan hak ettikleri seviyeye getirildiği, yıllardır mahrum bırakıldıkları sosyal saygınlığı her zaman ve zeminde yaşadıkları bir kimlik formuyla hizmet ettiği üniversiteler üretmek zorundayız.

Gençlerle birlikte, akademisyenlerle birlikte, sivil toplumla birlikte, milletle birlikte, hep birlikte; medeniyetimize ve değerlerimize bilimi önceleyen, yüzünü değerlerimize dönmüş, misyonu üretmek, vizyonu geliştirmek olan akademik, bilimsel, idari ve mali açıdan özerkliğini elde etmiş daha özgür, daha sivil, daha güçlü üniversitelerini ve bu üniversitelerle geleceğin büyük ve güçlü Türkiye yolculuğunu hızla tamamlamamızı sağlayacak yüksek öğretim sistemini yarınlara miras olarak bırakma fırsatını kaçırmayalım.

Ülkemizde 1980 askeri darbesinin ürünü olan 2547 sayılı Kanunla oluşturulmuş yükseköğretim sisteminin ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu; üniversitelerin kendilerinden beklenen toplumsal faydayı sağlayamadıkları; toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına yeterince cevap üretmedikleri üzerinde mutabık kalınan bir gerçektir.

Üniversitelerin yönetim tarzı mutlakıyetçiliği andırmakta olup idari ve mali özerklik kısıtlanmakta olduğu ve akademik özgürlüğün yeterince sağlanmadığı görülmektedir. Üniversitelerde verilen eğitimin kalitesi tartışmalıdır. Üniversiteler arasında rekabet yok denecek kadar azdır. Üniversitelerin fiziki ve beşeri altyapısı, ihtiyacı karşılamamaktadır.

Dünyadaki çeşitli ülkelerin yükseköğretim politika ve uygulamalarına bakıldığında, yükseköğretim sistemlerinin toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniliklere açık olduğu görülmektedir. Yükseköğretimle ilgili tartışmalar, üniversite kavramının tarihsel seyri, üniversite özerkliği, akademik özgürlük, yükseköğretimin değişen bağlamı, toplumsal bir kurum olarak yükseköğretim, endüstri olarak yükseköğretim, kurumsal yönetim ve akademik liderlik ile nitelik ve kaynak sorunları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin de yükseköğretim alanında dünyada gözlemlenen gelişmelerden uzak durması mümkün görünmemektedir. Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde yükseköğretim alanındaki gelişmeler ve önemli dönüşümler, Türkiye'yi de etkilemektedir.

Bu doğrultuda Türkiye'de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması gerektiği hususunda tam bir uzlaşa vardır. Mevcut yükseköğretim sisteminin hukuksal zeminini oluşturan Anayasa'nın ilgili maddeleri ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, farklı kesimlerce sürekli haklı eleştirilere konu olmuştur. Fakat 2547 sayılı Kanun defalarca değiştirilmesine rağmen, bugüne kadar kimseyi memnun etmemiştir.

Yükseköğretim, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu (YÖK) çatısı altında toplanmış, akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş ve konservatuvarlar ile meslek yüksekokulları üniversitelere bağlanmıştır. Türkiye yükseköğretim sistemi 1982 yılı itibarıyla yirmi yedi üniversite ile bunlara bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuvar ve yüksekokullarından oluşan birleşik bir yapıya dönüştürülmüştür. Ancak aradan geçen zaman zarfında Türkiye’de 26.09.2015 tarihi itibarıyla 109 devlet üniversitesi, 76 vakıf üniversitesi ve 8 adet vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 193 üniversite bulunmaktadır.

200’e yaklaşan üniversitesi, 5 milyona yakın öğrencisi ve 130 bin civarındaki öğretim elemanı ile büyüyen bir yükseköğretim alanına sahip ülkemizde yükseköğretim alanında koordinatör bir kuruma ihtiyacı vardır. Bu itibarla yükseköğretimin üst kuruluşu olarak değil koordinatör kuruluşu olarak merkezi bir kurumun yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda yükseköğretimin denetim ve koordinasyon süreçlerinin daha esnek, dinamik, işlevsel bir biçimde icra edilebilmesine imkân tanıyan yeni bir yasal altyapının oluşturulması gereklidir.

Öte yandan, söz konusu koordinatör kuruluşun yükseköğretimin kısa, orta ve uzun vadede ihtiyaç duyacağı strateji, hedef ve projelerin tespiti ile Türkiye’nin mevcut ve gelecekteki muhtemel ihtiyaçlarını tespit edip yükseköğretimi buna göre planlayacak bir yapıda olması gerekmektedir. Bu yapı hem kamusal kaynakların yükseköğretim kurumları ve yükseköğretim alanları arasında daha etkin dağıtımını sağlayacak hem de özel sektörün ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların kendi planlamalarına yol gösterecektir.

Diğer yandan, kaliteli akademik uğraşların hayata geçirilebilmesi, nitelikli araştırma ve öğretim süreçlerinin yürütülebilmesi için sağlıklı bir akademik özgürlük ortamının tesisi hayati önemdedir. Bunu yaparken temel ölçü, akademik özgürlüklere ilişkin evrensel uygulama ve normlar olmalıdır.

Bu noktada bireyi ve özgür düşüncüyü temel alan, bireye başarılı bir yaşam için gerekli eğitimi onun karakter ve zihin yapısına en uygun şekilde verecek, toplumun kullanımına sunulmuş bilimsel bilgi üreten ve geliştiren bir yükseköğretim sisteminin teşkili için bulunmaz bir fırsatın arifesindeyiz. 64. Hükûmet Programında yer alan “Üniversitede kalite ve özerkliği odağına alan yeni bir Yükseköğretim Kanunu hazırlanacak” hedefi vesilesiyle, nasıl bir yükseköğretim kanununun olması gerektiğine dair görüşlerimiz aşağıda ele alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	3
SUNUŞ	9
YENİ BİR YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN ANA UNSURLARI	13
Anayasa Değişikliği/Yeni Bir Anayasa	15
Temel Kanun Niteliğinde Yeni Bir Yükseköğretim Kanunu	17
Yükseköğretim Koordinasyon Kuruluşu	18
Yükseköğretim Şurası	19
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ÜNİVERSİTELER	21
Akademik/Bilimsel Özerklik	25
Üniversite Yönetimi	26
Senato ve Üniversite Yönetim Kurulu	26
Rektör	27
Üniversite İdari Teşkilatı	29
YÜKSEKÖĞRENİMİN FİNANSMANI	31
Mali Özerklik	33
ÖĞRETİM ELEMANI YETİŞTİRİLMESİ	35
AKADEMİK YÜKSELMELER	39
İDARİ PERSONEL	43
YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ	47
KALİTE GÜVENCESİ	51

DENETİM	55
Mesleki Yüksek Öğretim	57
Uzaktan Öğrenim	58
Yurtdışı Öğrenci Gönderme ve Eğitim Politikası	58
Program, Bölüm ve Alan Kavramlarının Yeniden Tanımlanması ve Düzenlenmesi	59
YÖK-MEB İşbirliğinin Sağlanması	59
SONUÇ	61

YENİ BİR YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNİN ANA UNSURLARI

Sağlam bir hukuki temeli ve çerçevesi olmayan sistem değişikliklerinin kalıcı ve uzun vadeli sonuçlar üretemeyeceği ve sorunlara çözüm getiremeyeceği hatta bizatihi kendisinin yeni bir sorun kaynağı haline geleceği açıktır. Bu itibarla iki ana hukuki düzenlemenin yapılması elzemdir.

Anayasa Değişikliği/Yeni Bir Anayasa

Yükseköğretim konusu, dünyanın tüm gelişmiş ve demokratik ülkelerinde anayasal bir konu olarak ele alınmamaktadır. Bu ülkelerin anayasalarında, ya yükseköğretim konusuna hiç yer verilmemiş ya da akademik özgürlüğün teminat altında olduğuna dair kısa bir ibareye yer verilmiştir. Türkiye’de yükseköğretimin yönetimi, anayasal bir konu olmaktan çıkarılmalı ve yasal düzenlemelere bırakılmalıdır.

Hazırlanmakta olan ve kısa sürede kabul edilerek yürürlüğe gireceğini umduğumuz yeni anayasada yükseköğretim kurumları ile üst kuruluşların kuruluş ve işleyişlerini içeren düzenlemelere yer verilmemeli, yükseköğrenimin temel bir vatandaşlık hakkı olduğuna dair temel hak ve özgürlükler kapsamında hak temelli bir düzenlemeyle yetinilmelidir.

Yeni anayasa sürecinin yapımı ve kabulünün uzun bir zaman dilimine yayılma ihtimalinin belirlediği mevcut durumda ivedilikle 1982 Anayasasının yükseköğretim kurumları ile yükseköğretim üst kuruluşlarını düzenleyen 130 ve 131 inci maddeleri yürürlükten kaldırılmalı; bunu yerine yukarıda izah edildiği şekliyle hak temelli bir düzenlemeyle yetinilmelidir. Örneğin, “yükseköğretim kurumlarının serbestçe kurulabileceği, yükseköğretime erişimin temel bir hak olduğu, devletin vatandaşlarının eşit ve adil bir şekilde yükseköğretime erişimini sağlamakla yükümlü olduğu; araştırma özgürlüğünün ve bu çerçevede temel bilgi yöntemlerini serbestçe kullanma hürriyetini, araştırma için gerekli araçlara ve koşullara sahip olma hakkını ve bilimsel üretme, bilgilendirme, öğrenme ve yayma hakkını içeren akademik özgürlüğün ve bunun teminatı olarak iş güvencesi hakkının güvence altına alınmış olduğu; yükseköğretim kurum ve kuruluşlarına tanınan hakların ve akademik özgürlüğün vatandaşların öğrenme özgürlüğünü kısıtlayan bir biçimde kullanılmayacağı; yükseköğretimin ve yükseköğretim kurum ve kuruluşlarının kuruluş, işleyiş ve çalışma usul ve esaslarının kanunla düzenleneceği” şeklinde temel hak ve hürriyetleri tanımlayan ve güvenceye alan bir düzenleme yapılmalıdır.

2547 sayılı Kanun ve Onun Getirmiş Olduğu Sistemin Doğurduğu Sorunlar

- Yükseköğretim sisteminin aşırı merkezîyetçi yapısı ve bunun yükseköğretim kurumlarının akademik, idari ve mali özerkliğini açıkça ihlal etmesi,

- Yükseköğretime olan yoğun ve süratle artan talebin karşılanmasında yükseköğretim hizmet arzının yetersiz kalması,
- Yükseköğretim çalışanlarının her türlü karar mekanizmasında yer alamaması yanında kaliteli hizmet sunabilmek için yeterli güvencelere sahip olamamaları,
- Günümüz dünyasında artık ihmal edilemeyecek boyuta ulaşan yükseköğretim kurumlarında verilen hizmetin kalitesi ve uluslar arası arenada rekabet edebilirliği,
- Yükseköğrenimin finansmanı ve yükseköğretim kurumlarının mali özerkliği,
- Yükseköğretim kurumlarının yönetiminde yetkilerin tek bir makamda temerküz etmesi ve temerküz etmiş bu yetkinin keyfi kullanımını önleyecek mekanizmanın mevcut olmaması,
- Akademik yükseltme sisteminin objektif kriterlerden yoksun, değişken ve keyfi tutumlara açık bir halde olması,
- Araştırmacı ve öğretim üyesi yetiştirme sisteminin istenilen seviyeye ulaşamaması,
- Yükseköğretim kurumlarının içinde buldukları toplumdaki kopuk, toplum sorunlarına duyarlı ve toplumsal dinamikleri izlemekten azade tutumları,
- Yükseköğretim kurumlarının sanayi ve ticaret dünyasıyla geliştirilmesi gerekenler başta olmak üzere uluslararası rekabet ve kalkınma için gerekli yerel ve küresel işbirliklerini istenilen seviyede tesis edilememesi,
- Yükseköğretimin işgücü piyasasına diploma sahibi profesyonel meslek erbabı yetiştirmek şeklinde bir eğitim-öğretim anlayışına sıkışıp kalması,

olarak sıralanabilir.

Doğal olarak yeni bir Yükseköğretim Kanununun da yukarıda yer alan sorunları da dikkate alarak ele alınması gerçekçi ve uygulanabilir bir kanun için vazgeçilmez olacaktır.

Bu itibarla arzu edilen ve olması gereken Yükseköğretim Kanununun ana bileşenleri ve içerikleri aşağıda ele alınmıştır.

Temel Kanun Niteliğinde Yeni Bir Yükseköğretim Kanunu

Yeni anayasa ya da anayasa değişikliği sonrası, yükseköğretimin amacını, niteliklerini, temel kurumlarını, kurumların kuruluş ve işleyişlerini, mali yapılarını, yükseköğretime girişleri, akademik, idari özerkliği, denetimi, kalite ve akreditasyon işlemlerini düzenleyen temel kanun niteliğinde bir Yükseköğretim Kanunu çıkarılmalıdır.

Bu Kanunun temel unsurları, yasaklayıcı olmayan ama şeffaf ve hesap verilebilir yapılar oluşturmak; yükseköğretimin girdileri kadar çıktılarına da odaklanmak; yükseköğretim kurumları arasında tek tip bir yapı yerine çeşitliliği sağlayan; akademik, bilimsel ve idari özerkliği evrensel standartlar ekseninde tanımlayan, rekabet yanında işbirliğini, katılımcılık yanında müşterek karar mekanizmalarını öngören bir sistem tasarlamak olmalıdır.

Yine bu Kanunun metni ve dili, yasaklayıcı ve kısıtlayıcı değil özgürlükçü ve ufuk açıcı, durağan değil zaman içinde oluşan toplumsal dinamikler gereği değişime izin veren, mevcut durum ve şartları değil evrensel normlar ve standartları gözetken bir şekilde olmalıdır.

Söz Konusu Kanun;

- Yükseköğretim kurumlarının akademik, idari ve mali özerkliğini –yükseköğretim kurumlarının akademik ve idari personelinin iş güvencesi, yükseköğretime giriş, denetim ve koordinasyon mekanizmalarının merkezileştirilmesi gibi istisnaların kabulü ekseninde– tanıyan ve koruyan;
- Yükseköğretim hizmet arzını, yükseköğretime olan yoğun ve süratle artan talebin karşılanmasında esnek kılan;
- Yükseköğretim çalışanlarının her türlü karar mekanizmasında yer almalarını sağlayan;
- Yükseköğretim kurumlarında verilen hizmetin kalitesi ve uluslararası arenada rekabet edebilirliğini yükseltmeyi teşvik eden;
- Yükseköğrenimin finansmanında esnek bir yapıyı tesis eden; paydaş ve hizmet alan katkısına açık; bu katkının niteliği ve niceliği konusunda yükseköğretim kurumlarına belli kriterler dâhilinde yetki tanıyan;
- Yükseköğretim kurumlarının yönetiminde yetkilerin tek bir makamda temerküz etmesini önleyen ve her türden yetkinin keyfi kullanımını önleyecek mekanizmaları tesis eden;

- Akademik yükseltme sistemini evrensel kabul gören objektif, nesnel ve ölçülebilir kriterlere bağlayan;
- Araştırmacı ve öğretim üyesi yetiştirme sisteminin ana hatlarını yükseköğretim politikaları doğrultusunda düzenleyen;

nitelikte bir kanun olmalıdır.

Yükseköğretim Koordinasyon Kuruluşu

Yüksek Öğretim Kurulu adının psikolojik ve sosyolojik yönden uğramış olduğu ağır tahribat, bu ismin kamuoyunda çağrıştırdığı son derece olumsuz anlam nedeniyle isminin mutlak surette değiştirilmesi gereklidir. Yükseköğretimde stratejik planlamadan, kalite güvencesi mekanizmaları oluşturulmasından ve üniversiteler arası eşgüdümünden sorumlu bir koordinasyon kurulu/kurumu bulunmalıdır. Ancak bu Kurulun/Kurumun görev ve yetkileri düzenlenirken, üniversitelerin idari ve mali özerkliğini muhafaza eden, akademik özgürlüğü genişleten, üniversite yönetiminde ademî merkezîyetçiliği öne çıkaran, temel görev tanımı planlama, programlama, çerçeve düzenlemeler yapma ve denetlemeyi kapsayan bir düzenleme yapılmalıdır.

Yükseköğretim koordinasyon kuruluşu kurgusunda, mevcut YÖK ve ÜAK şeklinde var olan ayırım yerine tek bir koordinasyon kuruluşu model alınmalı; bu kapsamda koordinasyon kurulu, üniversitelerin misyon ve hedef belirleme süreçlerini izleyen ve program önerilerini ülke ihtiyaçları açısından değerlendiren; ancak, eğitim-araştırma-toplumsal hizmet ürünlerinin üretim süreçlerine en az düzeyde müdahil olan bir kurul olmalıdır. Bu yaklaşım, daha çok çeşitliliğe-özerkliğe sahip, daha başarılı, uluslararası düzeyde rekabet edebilen, daha yenilikçi bir yükseköğretim sistemi oluşturulmasının önünü açacaktır.

Bu çerçevede yükseköğretim koordinasyon kuruluşunun görev ve yetkileri; kalkınma planlarında ortaya konulan politikalar ve hedefler çerçevesinde yükseköğretim sisteminin bütününe yönelik stratejik plan hazırlamak; yükseköğretim sisteminin bütününe ve yükseköğretim kurumlarının her birinin stratejik plan hedefleri doğrultusunda gelişimini izlemek, değerlendirmek, iyi uygulama örneklerini tespit etmek ve kamuoyunu bu konularda bilgilendirmek; sistemin işler kılınması için gerekli idari, teknik ve yasal altyapının hazırlanması ve uygulanması sürecini yönetmek; yükseköğretim kurumlarında verilecek diploma programlarının asgari şartlarını belirlemek; üniversite senato ve yönetim kurulu kararlarına karşı yapılan itirazları karara bağlamak, yükseköğretim kurumlarının iç denetimini yapmak, üniversite personelinin idari inceleme ve soruşturmalarını yürütmek şeklinde olmalıdır.

Ancak gerek Genel Kurul şeklindeki karar organının gerekse Yürütme Kurulu şeklindeki yürütme organının üye kompozisyonunun, halk iradesinin ve yükseköğretimin paydaşlarının iradelerinin yansıtacağı bir şekilde teşekkül ettirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda genel kurul şeklinde örgütlenmesi beklenen ana karar organının, akademik unvana sahip kişiler arasından seçilmesi; üye sayısının belli bir oranının halen bir yükseköğretim kurumunda çalışıyor olanlara münhasır kılınması, ilgili hizmet kolunda genel yetkili sendikaya temsilci gönderme hakkı verilmesi, üyelerin belli bir kısmının TBMM, cumhurbaşkanı tarafından belli bir kısmının ise yükseköğretim kurumlarınca belirlenmesi kurgulanmalıdır.

Yükseköğretim koordinasyon kuruluşu bünyesinde öğretim programları standartları ve yeterlikleri alanında eşgüdüm ve asgari standartları belirleyecek müstakil bir birimin kurulması yerinde olacaktır.

Yükseköğretim Şurası

2012 yılında kamuoyuyla paylaşılan taslakta olduğu gibi bir Yükseköğretim Şurası oluşturularak düzenli aralıklarla toplanmalı; Şura, Genel Sekreterliğin sekretaryasını yürüttüğü; yükseköğretimin planlanması ve programlanması sürecinde üye dağılımında sivil toplumun temsilcilerinin de olduğu geniş katılımlı bir üye yapısıyla üstlendiği konularda yükseköğretim üst kuruluşuna ve yükseköğretim kurumlarına yol gösterici olmalıdır.

YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI ÜNİVERSİTELER

Üniversite kavramının ve kurumunun ortaya çıktığı tarihlerden günümüze kadar üniversite kurumunu karakterize eden en belirgin özellik, üniversitelerin özerkliğidir. Modern üniversite ile birlikte üniversite özerkliği, idari, mali ve bilimsel/akademik olmak üzere üç bileşen üzerinde değerlendirilmektedir. Ülkemiz şartları gözetildiğinde bilimsel/akademik özerkliğe daha fazla vurgu yapacak, bilimsel/akademik özerkliği her türlü iç ve dış müdahalelere karşı koruma ve güvence altına alacak bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

OECD tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen “Education Policy Analysis” isimli çalışmadan hareketle, yükseköğretim kurumları yapısı ve yönetimi alanında, uluslararası arenada rekabet edebilecek nitelikte bir üniversite için, kendi binalarına sahip olma, kredi kuruluşlarından borç/kredi alma, bütçesini hedeflere göre kullanma, akademik yapı ve ders içeriği oluşturma, üniversite özgelirlerinden personelini faydalandırma, öğrenci kontenjanını belirleme gibi unsurlar bağlamında ülke şartları gözetilerek belirlenen bir düzenleme yapılmalıdır.

Üniversite esnek, çeşitliliğe önem veren, katılımcı, saydam, üniversite dışı kamu ve özel kurum ve kuruluşlarla ilişkileri önemseyen, sosyal sermayesi güçlü, öğrenciyi merkeze alan, yatay ilişkilere önem veren, farklılığı esas alan bir yapıya sahip olmalıdır. Öğrenci merkezliliğinin en önemli göstergesi, üniversite içindeki ilişki tarzı dolayısıyla öğrencinin kendisinin önemli görüldüğünü ve onurlu bir varlık olarak kendisine değer verildiğini hissetmesidir.

Yükseköğretim kurumlarının görevleri; bireylere başarılı bir yaşam için gerekli eğitimi onun karakter ve zihin yapısına en uygun şekilde vermek; bilimsel bilgi, teknoloji ve sanatsal üretime yönelik araştırmalar ve yayınlar yapmak, yaptırmak ve nitelikli bilim insanı yetiştirmek; toplumsal ihtiyaçların giderilmesi bakımından gerek duyulan alanlarda kamu hizmeti üretmek, ülkenin bilimsel, kültürel, sanatsal, sosyal ve ekonomik yönlerden ilerlemesini ve gelişmesini ilgilendiren sorunlarını öğretim ve araştırma konusu yapmak, sonuçlarını toplumun yararına sunmak, ihtiyaçlara uygun meslek elemanlarının yetişmesine ve bilgilerinin gelişmesine katkıda bulunmak; özgürce araştırma ve bilimsel çalışma yapılması ve topluma sunulması için uygun ortam hazırlamak olmalıdır.

Üniversiteler üç temel vizyon üzerinden kurgulanmalıdır;

Yükseköğretim Vizyonu; Sürdürülebilir kalkınma için gerekli bilgi, beceri ve yetkinlik ile donanmış, hayat boyu öğrenme becerilerine sahip, girişimci ve yenilikçi, kendini sürekli yenileyebilen ve geliştiren, kültürel ve manevi değerlere duyarlı, demokratik toplumun aktif yurttaşları olan bireyler yetiştirmek,

Araştırma-Geliştirme Vizyonu; Yerel, ulusal ve küresel düzeylerde, entelektüel merak ve sorunlar ile ekonomik, teknolojik ve sosyolojik sorunlara yönelik bilgi ve teknolojiler üretmek,

Kamu Hizmeti Vizyonu; Kamunun ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda, kamu hizmetinin yürütülmesi için gerekli araştırma ve eğitim-öğretim taleplerine, toplumun değer yargılarını göz ardı etmeksizin cevap vermek.

Üniversite dışından (ekonomik ve sosyal aktörlerden) gelen temel ve ileri düzey araştırma ve geliştirme taleplerini karşılayacak, müstakil ya da ortak projelerin yürütüldüğü, ekonomik, endüstriyel ve sosyal sorunlara çözümlerin araştırıldığı türden “araştırma enstitüsü” şeklindeki kurumsal bir yapının kurulması, araştırma-geliştirme vizyonunun en önemli bileşeni olarak düşünülmelidir. Söz konusu araştırma enstitüsü aynı zamanda doktora sonrası çalışmaların yapıldığı kurumsal yapı olmalıdır.

Üniversite - sanayi, mesleki eğitim – iş dünyası arasındaki ilişkilerin yeterli düzeyde, aktif ve sürdürülebilir tarzda kurulamamış olmasının en önemli sebepleri; karşılıklı ihtiyaç ve fayda ekseninde sunulacak katkıların konuşulacağı bir platformun mevcut olmaması, sanayi ve diğer ekonomik aktörlere sunulacak katkının üniversiteye nasıl ve ne şekilde dönüşeceğine dair net bir yapının ortaya konulmamış olması, üniversitelerle gerçekleştirilecek işbirlikleri için yeterli teşvik mekanizmalarının öngörülmemiş olmasıdır. Bu itibarla bu alanlarda yapılacak düzenlemeler, özellikle sanayi ve diğer ekonomik aktörlere sunulacak katkının üniversiteye daha fazla kamu kaynağı aktarımı ve ortak çalışmalardan elde edilecek hasıladan üniversiteye kaynak aktarımının mümkün hale getirilmesi şeklindeki düzenlemeler yerinde olacaktır. Üniversitelere ve ekonomik aktörlere çift taraflı verilecek mali teşvikler, bugüne kadar sağlanamayan işbirliğinin başlangıcı için olumlu bir adım olacaktır.

Küresel ve ülkesel düzeyde hizmet etmesi beklenen üniversitelerin evrensel misyonlarının yanında kuruldukları bölgenin ve ilin ihtiyaçlarına, karşılaştırmalı üstünlükler bağlamında avantajlı oldukları ekonomik faaliyet alanlarına, üretim tarzına, sosyo-ekonomik özelliklerine ve kalkınma planlarında öngörülen perspektiflere göre de üniversitelerde uzmanlaşma ve odaklaşma sağlanmalıdır. Bunun yanında bilimsel ve teknolojik bilginin, ekonomik/sosyal/kültürel alanlarda ülke kalkınmasına somut katkılarının sağlanabilmesini teminen sadece lisansüstü eğitim veren üniversiteler kurulabilmelidir.

Bu bağlamda yönetim şekline bağımsız olarak üniversiteler misyonlarına göre; önlisans eğitimi ve yöreye/ bölgeye hizmet öncelikli, genel eğitim (lisans ve yüksek lisans) ve uygulama öncelikli, doktora eğitimi ve araştırma öncelikli ve tematik (Güzel sanatlar, Tıp, sosyal bilimler vb) olarak kurulabilmeli/faaliyette bulunabilmeli

ve bu misyonlarına göre genel eğilimden farklı hukukî, malî ve tedrisi ayrıcalıklar talep edebilmelidir.

Yükseköğretimdeki uluslararası öğrenci hareketliliği dikkate alındığında gerek yükseköğretim kurumlarının yabancı öğrencileri kendilerine çekme anlamında gerekse yabancı üniversitelerin ülkemizde faaliyet göstermesi anlamında yükseköğretimde uluslararasılaşmaya imkân sağlayacak temel bir düzenleme elzemdir. Bu amaçla yabancı üniversitelerin Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarıyla ortak kampüs kurmaları veya ortak üniversitelere kurmaları ya da Türkiye'de kampüs kurmaları şeklinde farklı tercihlere imkân sağlayan bir düzenlemenin yükseköğretimin kalitesine, rekabet edebilirliğine ve kaynakların etkin dağılımına olumlu katkı yapacağı düşüncesindeyiz. Bu anlamda yükseköğretim kurumlarının kurumsal prosedürlerini, politikalarını ve stratejik planlarını uluslararası bir boyuta aktarmalarını sağlayacak idari özerklik mekanizmaları geliştirilmeli; aynı şekilde akademik programlara uluslararası bir boyut kazandıracak akademik özerklik mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Üniversite özerkliğinden beklenen faydanın elde edilebilmesi, kamu kaynaklarının etkin kullanılıp kullanılmadığının değerlendirilebilmesi ve sistemin tutarlılığı açısından hesap verilebilirlik ve saydamlık ilkeleri üniversite özerkliği kadar önemlidir. Başka bir ifadeyle, üniversite özerkliği ile hesap verilebilirlik ve saydamlık birbirlerini dengeleyecek ve tamamlayacak tarzda reformun özünü oluşturmalıdır.

Akademik/Bilimsel Özerklik

Üniversiteler hiçbir baskı ve engelleme söz konusu olmaksızın, tüm fikirlerin, muhtelif hakikat iddialarının, sosyal ve siyasi problemlerin özgür ve medeni bir şekilde tartışıldığı, karmaşık sorunların açık bir biçimde ifade edildiği ortamlardır. Bu itibarla araştırma özgürlüğünü ve bu çerçevede temel bilgi yöntemlerini serbestçe kullanma hürriyetini, araştırma için gerekli araçlara ve koşullara sahip olma hakkını ve bilimsel üretme, bilgilendirme, öğrenme ve yayma hakkını içerecek şekilde akademik özgürlüğün hem anayasal hem de yükseköğretim kanunu ekseninde güvence altına alınması gereklidir.

Öğretim elemanlarının hiçbir baskıya maruz kalmaksızın ve engellenmeksizin akademik özgürlükten azami ölçüde yararlanma, kendi tercih ve ilgileri doğrultusunda araştırma ve inceleme yapma ve bunu öğretme hakkına sahip oldukları kanunla düzenlenmelidir.

Ancak öğretim elemanlarının sahip oldukları bu öğretim özgürlüğünü, öğrencilerin öğrenme özgürlüğünü kısıtlayan bir biçimde kullanamamaları; öğretim ve araştırma

süreçlerinde dogmatik olmaktan kaçınarak öğrencilerin farklı düşünme ve bunu ifade etme haklarına saygı duymaları da güvence altına alınmalıdır.

Bu itibarla akademik yapıyı belirleme ve yükseköğretim üst kuruluşunca belirlenecek asgari standartları karşılamak kaydıyla öğretim programlarını seçme, ders içeriklerini oluşturma, müfredatı oluşturma gibi konularda yetki, öncelikle üniversitenin akademik personeline bırakılmalıdır. Akademik personelin bu yetkiyi senato eliyle kullanabilmesi amacıyla da senatonun üye yapısının tüm akademik personeli kapsayacak şekilde genişletilmesi ve üye seçiminin tüm akademik personele oy hakkı verecek şekilde demokratikleştirilmesi gerekmektedir. Ancak dekan gibi yönetim görevi ifa eden akademisyenler, görevleri gereği senatoda yer almamalıdır.

Bunun yanında yükseköğretim kurumlarında özgürlüklerin alanı genişletilmeli, bu konu akademik/kurumsal özerkliğin bir parçası olarak ele alınarak bu doğrultuda tasarlanmalıdır. Bu amaçla; üniversitelerdeki her türden çalışanlar ile öğrencilere bugüne kadar yapılan her türlü ayrımcılık kaldırılmalı, akademik/idari personel ile öğrencilere mutlak kılık kıyafet serbestisi sağlanmalı; akademisyenlerin aktif siyasete katılmalarını genişletecek adımlar atılmalı, örneğin, üniversitede görev yaparken akademisyenlerin yaşadığı şehre daha aktif hizmet verebilmesi için görevlerinden istifa etmeksizin belediyelerde meclis üyesi olabilmeli, görevinden istifa etmeden adaylık sürecine müracaat edebilmeli; mutlak beyanat özgürlüğü olmalı; akademisyenler rektörden ya da üniversitelerinin ilgili organlarına önceden bilgi vermek suretiyle danışmanlık yapabilmelidir. Yükseköğretim kurumlarının kamu hizmeti misyonu ekseninde öğretim elemanları, kurumlarının bulunduğu mahaldeki yerel yönetimlerin her türlü organlarında serbestçe görev üstlenebilmelidirler.

Üniversite Yönetimi

Senato ve Üniversite Yönetim Kurulu

Akademik ve idari konularda farklı karar alma mercilerinin bulunması yerinde bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda icra makamı olan rektörün yanında akademik konularda karar organı olarak Senato, idari konularda karar organı olarak Yönetim Kurulu şeklindeki yapılanma yerindedir.

Senato üyeleri, yardımcı doçent, doçent ve profesör unvanına sahip kişiler arasından üniversitedeki akademik personel tarafından seçimle belirlenmelidir. Ancak temsilde adaleti sağlamak için fakülte, enstitü, yüksekokul gibi birimler bazında aday kotası konulmalıdır. Dekan, bölüm başkanı, enstitü ve yüksekokul müdürü gibi idari üst yönetim görevi yürütenler senatoda oy hakkına sahip olmaksızın yer almalı; eğitim,

öğretim ve bilim hizmet kolunda üniversitede yetkili sendikanın temsilcisine yer verilmelidir.

Üniversite yönetim kurulu ise rektör, dekan, enstitü ve yüksekokul müdürleri ile akademik personel ve idari personelin kendi aralarından seçecekleri eşit sayıda üyeden oluşmalı; akademik unvana sahip olmak kaydıyla eğitim, öğretim ve bilim hizmet kolunda üniversitede yetkili sendikanın temsilcisine yer verilmelidir. Seçimle gelecek üyeler açısından temsilde adaleti sağlamak için fakülte, enstitü, yüksekokul gibi birimler bazında aday kotası konulmalıdır.

Akademik personelin atanmasını karara bağlamak yetkisinin Senatoya, idari personelin atanmasını karara bağlamak yetkisinin ise Üniversite Yönetim Kuruluna bırakılması yerinde olacaktır.

Dekanlar, yakın işbirliği içinde çalışma ilişkisinin tesisi gözetilerek fakülte yönetim kurulunun göstereceği üç aday arasından rektör tarafından atanmalı ya da üniversite dışındaki işbirliği ilişkilerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla rektör tarafından önerilecek üç aday arasından üniversite yönetim kurulu tarafından atanmalıdır. Görev süresi rektörün görev süresi gibi 4 yıl olarak belirlenmelidir.

Bölüm başkanı, enstitü ve yüksekokul müdürleri ise bağlı buldukları birimin yönetim kurulunun göstereceği üç aday arasından rektör tarafından atanmalı ya da rektör tarafından önerilecek üç aday arasından üniversite yönetim kurulu tarafından atanmalıdır. Görev süresi rektörün görev süresi gibi 4 yıl olarak belirlenmelidir.

Rektör

Üniversitenin yönetimi konusunda Senatonun akademik karar organı, Üniversite Yönetim Kurulunun idari karar organı, Rektörün ise icra makamı olduğu bir yapılanma yerinde olacaktır.

Üniversite söz konusu olduğunda kamuoyunda akla ilk gelen husus rektör seçimidir. 2547 sayılı Kanunun kurgusu içinde rektörün yetkilerinin sınırının belirsiz bırakılmış olması, senato ve yönetim kurulu gibi kurul şeklindeki karar mekanizmalarının devre dışı bırakılarak rektörlük makamını üniversitenin yönetiminde başat konuma yükseltmiştir. Ancak rektör belirleme sisteminin belirli ilkelere bağlı olmaması, iç çekişmeler ve bölünmelerle kurumu zayıflatmakta; üniversiteleri kendi iç sorunlarına dahi çözüm üretmez konuma getirmiş bulunmaktadır. Bu sorun rektörlerin sınır belirsiz yetkilerini denetleyen somut ölçütlerin ve kurumların bulunmamasından, varolanların da dejeneredilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden öngörülen yükseköğretim reformlarında en çok tartışılan konu, rektörlerin seçimi, yetki ve sorumlulukları konusudur.

Seçimlerde üniversitelerin tansiyonun yükseldiği, bilimsel verimliliklerinin düştüğü bilinen bir gerçektir. Açıkçası üniversitelerde seçimler neredeyse en az bir yıl önce-sinden başlamaktadır. Birinci dönemde atanan rektörler ilk günden ikinci döneme yönelik çalışmaktadırlar. Adaylar oy hakkı olan öğretim üyelerini önce tekrar tekrar ziyaret ederek ve sonra da genel birim ziyaretleri ile binlerce saatlik yorucu çabalar ile kendilerini ve varsa projelerini anlatmaya çalışmaktadırlar. Bu süreç üniversitelerde verimliliği ister istemez ciddi şekilde düşürmektedir. Araştırmaya değer bir konu olarak rektör seçiminin olduğu yıl bilimsel üretimin ve verimin düştüğü görülecektir. Doğal olarak seçim sürecinin, ayrılıklar, küskünlükler, kutuplaşmalar oluşturduğu, adayların birbirini yıpratıldığı bilinen bir gerçektir.

Bu bağlamda üniversitelerde seçim süreci üniversiteye zarar vermiş, yanlış akademik kadrolaşmalara neden olmuş ve üniversiteler kendi içinde ayrılmıştır. Mevcut seçim sisteminin sonucu olarak akademik üretim düşmüş; akademik aidiyet kaybolmuş; akademik çıktı ve yükseköğrenimin niteliği azalmıştır.

Bu itibarla rektör adaylarının seçimle belirlenmesi usulü kaldırılmalı, kanunda belirlenmiş genel ve özel şartları taşıyan kişiler arasından doğrudan belli bir süre için atama yapılmalıdır.

Üniversitelerin kamu kaynağı kullanıyor olmasından hareketle yönetim, denetim ve hesap verilebilirlik süreçlerine halk iradesinin yansıtılacağı; diğer taraftan üniversite yönetim kurulunun ağırlıklı olarak üniversitenin akademik ve idari personeli tarafından kendi aralarından seçimle belirledikleri kişilerden oluştuğu tasarım dikkate alınarak üniversitede görev yapanların seçimlerinin ve tercihlerinin yansıtılmasına imkan sağlanan bir atama süreci tasarlanmalıdır. Mevcut anayasa hükmü de dikkate alındığında bu atamanın cumhurbaşkanınca yapılması uygun olacaktır. Halk iradesinin kamu kaynağıyla finanse edilen yükseköğretim kurumlarının yönetimine yansımaları açısından halkoyuyla seçilmiş olmak kaydıyla cumhurbaşkanına atama yetkisinin verilmesi yerindedir.

Bu kapsamda üniversite yönetim kurulu tarafından en az 3 yıl süreyle o üniversitede fiilen görev yapan ve profesör unvanına sahip kişiler arasından aday gösterilecek 5 kişi arasından Cumhurbaşkanınca atama yapılmalı; Cumhurbaşkanınca bu adayların uygun görülmemesi durumunda herhangi bir üniversitede görev yapan profesör unvanına sahip ve en az 3 yıldır bu unvanında çalışan kişiler arasından doğrudan Cumhurbaşkanınca atama yapılmalıdır.

Bunun yanında herhangi bir üniversitede görev yapan profesör unvanına sahip ve en az 3 yıldır bu unvanında çalışan kişiler arasından doğrudan Cumhurbaşkanınca atama yapılması ya da üniversite yönetim kurulu tarafından en az 3 yıl süreyle o

üniversitede fiilen görev yapan ve profesör unvanına sahip kişiler arasından aday gösterilecek 5 kişi arasından Cumhurbaşkanınca atama yapılması şeklinde tekil bir model de değerlendirilmelidir.

2547 sayılı Kanunun uygulanmasında rektöre tanınan mutlak yetkinin, karar alma mekanizması ve yetki kullanımının senato, üniversite yönetim kurulu ve rektör arasında dağıtılması şeklindeki tasarım sonucunda bağlı yetkiye dönüştüğü dikkate alındığında karar alma yetkisinin nihai olarak senato ve üniversite yönetim kuruluna bırakılmış olması ve bu kurulların da yapısının üniversite personeli arasından seçimle belirlenecek oluşu, rektör atama sürecinde öngörülen mekanizmanın idari özerkliğin özüne dokunmamasını sağlayacaktır.

Rektör, kendisine en fazla 5 rektör yardımcısı görevlendirilebilmelidir.

Rektörün görev süresi 4 yıl olmalı, en çok iki dönem için görev yapabilmelidir. Rektör, rektör yardımcıları ile en az lisans düzeyinde yükseköğrenime sahip idari personel arasından genel sekreteri, genel sekreter yardımcısını ve daire başkanlarını kendisi görevlendirebilmeli ve bu kişilerin görev süreleri rektörün görev süresiyle eşsürelî olmalıdır. Rektör, gerekçesi açıkça belirtilmek, objektif ve sorgulanabilir kriterlere bağlı kalınmak suretiyle Cumhurbaşkanınca görevden alınabilmelidir.

Akademik ve idari konulardaki yetki ve sorumluluklar, rektör, üniversite ve fakülte kurullarıyla senato arasında paylaşılmalıdır. Üniversite içinde, her düzeyde kurulların karar verme yetkisi artırılmalıdır.

Üniversite İdari Teşkilatı

Üniversite idari teşkilatının üst amiri olarak genel sekreterlik makamı aynen muhafaza edilmelidir.

Genel sekreterlik, genel sekreter yardımcılığı ve daire başkanlığı kadrolarına atama usulü yerine, en az lisans mezunu devlet memurları arasından görevlendirme usulü getirilmelidir. Görevlendirilen kadronun mali ve sair özlük hakları ise görevlendirme süresi boyunca emekliliklerine de yansıtılacak şekilde ilgisine verilmeli ya da görevlendirme süresi boyunca görevlendirilen kadro için öngörülen mali haklardan az olmamak üzere tazminat ödemesi getirilmelidir.

Akademik personelin atama, terfi, görevden alınma ve akademik yükselmeleri konusunda değerlendirme ve karar mercii senato; diğer personelin atama, terfi, görevden alınma ve akademik yükselmeleri konusunda değerlendirme ve karar mercii ise üniversite yönetim kurulu olmalıdır. Ancak ilk atama haricindeki diğer kararlara

karşı koordinasyon kurumu nezdinde bir itiraz mekanizması öngörülmesi; uzun süren yargılama süreçlerine gerek kalmaksızın hızlı ve etkin bir hak arama yolu ortaya çıkaracaktır.

Fakülte, enstitü ve yüksekokul yönetiminde mevcut yapılanmanın –kararlara karşı yükseköğretim organları nezdinde etkin bir itiraz mekanizması tesis edilmek kaydıyla– devamı yerindedir.

YÜKSEKÖĞRENİMİN FINANSMANI

Yükseköğrenimin sağladığı toplumsal fayda nedeniyle yükseköğrenimin kamu kaynaklarıyla finansmanına devam edilmelidir. Bu doğrultuda yükseköğretim kurumlarının bütçelerine yapılacak kamu kaynağı katkısı, orta vadeli mali plan çerçevesinde cari ve yatırım ayırımında üç yıllık vadede belirlenmesi yerinde olacaktır.

Yükseköğrenimin kamu kaynaklarıyla doğrudan finansmanı kapsamında torba bütçe uygulamasına geçilerek cari bütçe detayına karışılmadan blok halde yükseköğretim kurumlarına tahsis edilmeli, yatırım bütçesi (yatırım ödeneklerinin eğitimin niteliğine artırmaya yönelik etkin ve verimli kullanımını ve cari harcamalara aktarılmasının önlenmesini teminen) eğitim, sağlık, temel ve ileri araştırmalar gibi alt ayrımlar bazında tahsis edilmeli; ancak yükseköğretim kurumlarına bu kalemler üzerinde önceden belirlenmiş oranlarda indirim ve artırımlar yapabilme hakkı tanınmalıdır. Bu hususta yetki, üniversite yönetim kuruluna bırakılmalıdır.

Sürecin denetimi yükseköğretim üst kuruluşunca gerçekleştirilmelidir.

Cari bütçenin belirlenmesinde her bir yükseköğretim kurumuna eşit şekilde verilecek temel bir ödenek, öğrenci kontenjanı bazlı ödenek, mevcut öğrenci sayısı bazlı ödenek, mezun edilen öğrenci sayısı bazlı ödenek ve yükseköğretim kurumunun kurulu olduğu il/bölge bazlı ilave katkı ödeneği gibi kalemler kullanılabilir.

Yatırım bütçesinin belirlenmesinde ise yükseköğretim üst kuruluşunda tüm üniversiteler için öğrenci başına kapalı alan miktarı, nitelikli eğitim için gerekli asgari ve zorunlu makine, teçhizat, alet miktarı vb alanlarda belirlenecek olan standartlar üzerinden kararlaştırılacak temel yatırım ödeneği, proje bazlı katkıyı hedef alan ilave katkı yatırım ödeneği gibi kalemler kullanılabilir.

Yükseköğrenimin kamu kaynaklarıyla dolaylı finansmanı kapsamında ise Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu aracılığıyla burs, kredi ve yurt hizmetlerinin sağlanmasına devam edilmeli, bu hizmetlerin niceliği ve niteliği artırılmalıdır.

Mali Özerklik

Yükseköğretim kurumları yukarıda izah edildiği şekilde kendilerine tahsis edilen torba bütçenin idaresi konusunda alan bazlı yatırım ödenekleri haricinde mutlak tasarruf sahibi olmalıdırlar.

Yükseköğretim kurumları, kendi özgelirlerini oluşturabilmek için kurum içinde üretilen ticari değeri yüksek bilginin gelir getirici faaliyetlerde kullanılabilmesini teminen döner sermaye işletmeleri ya da imtiyazlı şirketler kurabilmeli; yine kurum içinde üretilen bilginin ekonomik alanda kullanılabilmesini teminen bu bilginin ilgili kişi, kurum

ve kuruluşlara pazarlanması, lisanslanması, devir ve transferi işlemlerini yürütecek bilgi lisanslama ofisi/patent servisi türü kurumlar oluşturabilmelidir.

Ancak, kamu kaynağı destekli araştırmalar sonucunda ortaya çıkan buluşlarda hak sahipliğini düzenlemenin yanında öğretim elemanlarının kamu kaynağı destekli olmayan AR-GE faaliyetlerinin sonunda ortaya çıkacak hakların ve bunun yanında kamu kaynağı destekli olsun ya da olmasın ortaya çıkan hakların buluş sahibi ile üniversite arasındaki hak paylaşımının da düzenleme konusu edilmesi gerekmektedir.

Gerçek anlamda hesap verebilirliğin olmadığı bir sistemde tek başına özerklik sistemi tek adamlığa götürür. Dolayısıyla bir yükseköğretim reformu tasarlanırken mutlaka özerklik/hesap verebilirlik dengesinin çok iyi kurulmasına özen gösterilmelidir.

Bu çerçevede malî özerkliğin olmazsa olmaz önkoşulu bağımsız malî denetimdir. Kamu, vakıf ve özel ayrımı yapılmaksızın tüm üniversitelere bağımsız dış denetime tabi olma imkânı getirilmeli; hesapları ve malî işlemleri halka açık şirketlerde olduğu gibi sürekli ve düzenli denetime tabi tutulmalıdır. Bunun yanında kamu üniversiteleri yönünden aşağıda izah edildiği üzere yükseköğretim üst kuruluşunun uhdesinde merkezî iç denetim birimi oluşturulmalı; tıpkı bağımsız denetim gibi sürekli ve düzenli iç denetime tabi tutulmalı; iç denetim raporları kurumların icra birimlerince kararlarına esas alınabilmelidir.

ÖĞRETİM ELEMANI YETİŞTİRİLMESİ

Yeni kurulan üniversitelerde, öğretim elemanlarının sayıca yetersizliği; eski üniversitelerde ise, özellikle üst kadrolara atanmış kıdemli öğretim üyelerinin ataleti ve üniversitelerin kendi iç problemlerine odaklanmaları; önemli bir sorun alanı olarak durmaktadır.

Yükseköğretimimizin önündeki en büyük zorluk, yükseköğrenimin niceliksel büyümesine paralel olarak yeterli sayıda ve uluslararası ölçütleri karşılayan nitelikte öğretim üyelerinin yetiştirilmesi sorunudur.

Bilim insanı yetiştirme ve ortak araştırma etkinliklerinde bulunma konusunda üniversiteler arasındaki işbirliğini artırma faaliyetleri ile gelişmiş üniversitelerin bilgi birikimi ve deneyimlerinden diğer üniversitelerin de yararlandırılmasının öğretim üyesi yetiştirme süreçlerine olumlu katkısı, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) deneyiminde tecrübe edilmiştir. Bu itibarla ÖYP programının tamamen kaldırılması hatalı bir uygulama olup sistemin aksayan yönleri açısından düzenleyici tedbirler olarak geliştirilmek suretiyle yeniden yürürlüğe konulması yerinde olacaktır.

Ülkemizin büyüyen yükseköğretime yeterli öğretim üyesi arzını sağlayabilmek doktora mezun sayısının artırılmasıyla ilişkilidir. Son on yıla ait doktora öğrenci verilerine bakıldığında doktora programlarına yeni kayıt yaptıran, öğrenim gören ve mezun sayılarında giderek önemli artışların olduğu görülmektedir. Ancak doktora programlarına kayıtlı öğrenci sayısı ile mezun olan öğrenci sayısı arasındaki açılan makas, doktora eğitim süresinin öngörülenin ötesinde uzamasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Öğretim üyesi arzı bağlamında doktora mezun sayısındaki artış korumaya dönük desteklerin ve teşviklerin artırılarak sürdürülmesi gerekmektedir. Özellikle doktora mezun sayısının öğretim üyelerinin program, bölüm ve fakülte temelli dağılımlarındaki dengesizlikleri giderecek şekilde artırılması konusunda bir takım düzenlemelere gidilmelidir. Bu durum doktora programlarında kanun temelli çerçeve bir düzenlemenin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

AKADEMİK YÜKSELMELER

Öğretim elemanlığına atanmada atama yapılacak alana münhasır tüm adaylarca elde edilebilir olması gibi yükseköğretim koordinasyon kurumunca belirlenecek objektif ve ölçülebilir şartlar esas alınmalıdır.

Akademik yükselmelerde ise yükseköğretim kurumlarının kendi akademik personeli işe alma konusundaki özerkliği muhafaza edilmekle birlikte akademik yükselmeleri karara bağlayacak kurul ve/veya jüriler yönünden keyfi tutumları ve aynı şartlara haiz olanlara yönelik değerlendirme farklılıklarını önleyecek somut ve ölçülebilir kriterler konulması; verilen kararlara karşı ise –yükseköğretim koordinasyon kurumu nezdinde– hızlı ve etkin çözüm sağlayan bir itiraz mekanizması öngörülmesi yerinde olacaktır.

Yabancı dil puanı, öğretim elemanlığına ilk atanmada atanmalı ancak akademik yükselmelerde aranmamalıdır. Akademik araştırma için gerekli olan yabancı dil bilgisinin ötesinde akademik yükselmelerde yabancı dil şartı günümüz dünyasında önemini kaybetmiştir. Bunun yerine öğretim elemanınca yapılmış yayınlanabilir çalışmaların belirli bir yüzdesinin yabancı dilde olması gibi bir şart öngörülmesi ya da Türkçenin yanında yabancı dilde de yayımlanmış eserlere ilave puan verilmesi türünden yükselme kriterleri konulmalıdır. Ancak bunun ötesinde Türkçenin bir bilim dili olduğu gerçeği ve bu gerçeğin uluslararası arenada kabul edilmesi misyonundan hareketle, akademik yükselmelerde yabancı dil şartı aranmamalıdır. Öte yandan yabancı dilde yayımlanmış eserler yönünden İngilizce esas alınmak yerine araştırma alanına münhasır olmak üzere başka dillerdeki eserlere ilave puan verilmelidir.

Yine her seviyedeki akademik yükseltmelerde yazılı ya da sözlü sınav yerine akademik çalışmaların ve akademik faaliyet puanı türünden ölçütlerin esas alınması yeterli görülmelidir.

Akademik unvana sahip olmakla akademik kadro açığı arasındaki uyumsuzluğu giderecek türden bir düzenlemeye ihtiyaç vardır. Bu amaçla akademik unvana sahip olunmasını müteakip o unvanlı kadro için öngörülen mali ve sair hakların unvan sahiplerine verilmesi noktasında düzenleme yapılmalıdır.

İDARİ PERSONEL

İdarî personeli atama yetkisi üniversite yönetim kurullarına verilmeli, ancak idari personel kadrolarının gereği olan görevlerin haricinde görevlendirilmeleri, üniversite yönetim kurulunun kararıyla mümkün olabilmeli; görevlendirme gerekçesi açık, somut ve net olarak ortaya konulmalı ve haklı bir gerekçeye dayandırılmalıdır. Kötüye kullanımı önlemek adına görevlendirmelere karşı itiraz yolu açılmalıdır.

Yükseköğretim kurumlarında tüm idarî görevleri kapsayacak şekilde norm kadro uygulamasına geçilmelidir.

Görevde yükselme ve unvan değişikliği sınavları, yükseköğretim üst kuruluşu tarafından en geç iki yıllık periyotlarla merkezi sınavla yapılmalı, yükseköğretim kurumları içinde gerçekleştirilecek görevde yükselme ve unvan değişikliği işlemleri bu sınav sonucuna göre yürütülmelidir.

Yükseköğretim kurumlarında görev yapan idari personel, kadrolarının buldukları yükseköğretim kurumu içindeki diğer birimlere veya diğer yükseköğretim kurumlarına istek ve ihtiyaç doğrultusunda karşılıklı yer değiştirmek suretiyle atanmalarını isteyebilmelidirler. Bu istekleri her yıl genel duyuru yapılarak muvafakat aranmaksızın gerçekleştirilmelidir. Aynı şartları ve hizmet niteliklerini taşıyan personelin karşılıklı yer değiştirme istemleri ile sağlık, eş ve öğrenim özüne bağlı yer değişikliği istemleri yerine getirilmelidir.

YÜKSEKÖĞRETİME GİRİŞ

Yükseköğrenime girişte uygulanan mevcut sistem, bilgi çağı bireylerinden beklenen yeterliliklerin (niteliklerin) gelişmesini engellemektedir. Seçme sınavında bütün sistem çoktan seçmeli sorulara dayandığı için ölçülebilen bilgi ve beceri sınırlıdır. Sadece çoktan seçmeli soru sistemine alışan öğrenciler; eleştirel düşünme, problem çözme, öğrenmeyi öğrenme, birlikte çalışma, yaratıcı düşünme, analiz ve sentez yapma, araştırma ve geliştirme gibi 21. Yüzyıl bireylerinden beklenen niteliklerden ve üst düzey bilişsel gelişmelerden uzak kalmaktadırlar. Sistem bu haliyle, öğrencilerin farklı bilgi, beceri ve yeteneklerini çok yönlü olarak ölçmekten uzaktır. İki aşamalı merkezi tek bir sınavla bütün bireylerden aynı bilgi ve becerileri kazanmaları istenmekte ve herkesin tek kalıba girmesi beklenmektedir. Öğrenciler, ezbere ve belli kalıplara dayalı çok sayıda örnek çözmenin neticesinde tekdüzeleşmişlerdir. Bu nedenle kendini ifade edebilen, bilgiyi kendi başına arayabilen, kendi kendine öğrenme kabiliyetine sahip, araştırmacı, sosyal ve kültürel bakımdan güçlü bireyler yetişmesini sağlayacak bir yükseköğretime giriş sistemi kurgulanmalıdır.

Bu amaçla hayat boyu öğrenim kapsamında bireylerin yükseköğrenime erişimlerinin kolaylaştırılması ve her yaşta yükseköğrenim görme hakkının temini açısından mesleki faaliyette bulunabilmek için gerekli diplomaya dayalı yükseköğretimin yanında bütün bireylerin erişimine ve istifadesine açık genel eğitim-öğretim odaklı diplomaya dayalı olmayan yükseköğretimin ve de ortaöğretim sonrası sınavsız bir yükseköğretime geçiş modelinin de göz önüne alınarak sınavın tek belirleyici değil “esas” olduğu bir düzenleme tasarlanmalıdır.

Merkezi sınavın yanında ölçülebilirliği, denetlenebilirliği ve hesap verilebilirliği sağlanmak kaydıyla lise çağındaki akredite edilmiş kurumlar nezdindeki bilimsel, sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlerin; lise öğrenimi boyunca elde ettiği notların ortalamasının; ulusal veya uluslararası projelere katılımın; lise öğrenim alanına ilişkin katıldığı stajlar; lise öğrenimi sırasında aldığı ödül ve cezaların; öğretmen değerlendirme puanlarının da değerlendirmeye esas alınabildiği bir sistem yerinde olacaktır.

Yine yükseköğrenime girişte fırsat eşitliğini esas alan, ortaöğretimden gelen öğrenciler arasında mezun oldukları okul ya da alan/program itibarıyla farklı düzenlemelere yol açabilecek türden farklılaşmalara imkân vermeyecek eşitlikçi ve adil bir düzenleme mutlak surette yapılmalıdır.

Sınavların test tekniğine dayanması gibi, bazı teknik konularda eleştirilerin ve daha sağlıklı ölçme tekniklerinin kullanılması; örneğin, “açık uçlu” denilen yazılı sınavların yapılması konusundaki beklenti ve taleplerin de gerekli düzenlemeler yapılarak karşılanması gerekir. Herkesin başarısına ve yeteneğine göre bütün yolların eşit olarak

açık olması, toplumsal bağın güçlenmesini sağlayacak ve gelişmeye olumlu katkılar yapacaktır. Bu kapsamda ÖSYM'nin sınav hazırlama ve değerlendirme sistem ve süreçlerinin de yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Tek bir yılın belli aylarına sıkıştırılmış mevcut iki basamaklı sınav yerine, lise öğretiminin son iki ya da üç yılına yayılmış alan esaslı, telafiye imkân tanıyan birden fazla sınavdan oluşan giriş sisteminin, daha adil ve eşitlikçi bir sonuç getireceğini söylemek mümkündür.

Düzenlenecek olan sınav; ortaöğretimden mezun olmak için standart oluşturacak, aynı zamanda okulların ve öğretmenlerin performanslarını ölçecek, öğrencileri derşaneden ziyade okullarında aldıkları müfredata yoğunlaştıracak bir sınav olmalıdır.

Öte yandan yükseköğretim programları ile onun temeli olan ortaöğretim programlarının öğrenme kazanımlarının birbirini tamamlar nitelikte olmasını tesis edecek düzenlemelere yer verilmelidir.

KALİTE GÜVENCESİ

Özerkliğe, sorumluluk ve hesap verebilirliğin eşlik etmesi gerekmektedir. Etkin bir kurum içi kalite güvencesi sistemi tüm unsurları izlemekle ve sorumluluklarını nasıl ve ne şekilde yerine getirdiklerinin yanında çıktıların da nasıl iyileştirilebileceklerini tespit etmelidir.

Mevcut durumda YÖK tarafından bölüm ve program açma ile öğrenci alımının YÖK'ün onayına tabi olması gibi kalite denetimi amacıyla kullanabilecek birkaç araç fiilen vardır. Ancak mevcut sorun (ve doğal olarak yeni kanunda düzenlenme konusu edilmesi gereken husus) YÖK tarafından program veya bölümlerin açılması ile ilgili bir ön-akreditasyon uygulanmasına rağmen, program veya bölüm açıldıktan sonraki sürecin izlenmemesidir. Dolayısıyla yükseköğretim kanununun yeniden yapılandırılmasında, süreçleri de izleyen kalite güvence prosedürlerinin belirlenerek yürürlüğe koyması gerekmektedir.

Kalite güvence sistemlerinin başarısı, yükseköğretim kurumlarının tüm unsurlarının da sürece dâhil olmalarına ve katkı sağlamalarına bağlıdır. Bu da ancak akademik ve idari personelin kurumu iyileştirme sürecine destek sağlamaya istekli olmalarıyla mümkündür. Bu itibarla belirlenen kalite standartlarına ulaşılması konusunda çaba sarfeden, süreci yöneten ve yönlendiren, sistemin işlemesi için gerekli geribildirimleri ilgili birimlere tavsiyelerle birlikte ileten kurum içi kalite güvence birimlerinin her yükseköğretim kurumu bünyesinde kurulmasında yarar vardır.

Kalite güvence sistemi ve denetiminden anlaşılması gereken, yükseköğretim kurumlarının kendi belirledikleri ya da yükseköğretim üst kuruluşunca belirlenen kalite güvence sistemlerinin denetimi ile ilgili bir süreç olup uluslararası tanınırlık/akreditasyonla bir ilişkisi yoktur. Bu nedenle akreditasyon ve uluslar arası arenada rekabet konusunu kalite güvence konusundan ayrı ele almak gerekmektedir.

Kalite güvencesi, bir üniversitenin kendi iç denetim mekanizmasının bir parçası olup kalite güvence sisteminin uygulanması yükseköğretim kurumlarında kaliteyi tek başına artıramaz. Bunun için yükseköğretim kurumlarının personel ve fiziki altyapısının güçlendirilmesi, öğretim elemanlarının özlük haklarında iyileştirmeler yapılması, akademisyenliğin daha cazip kılınması, idari görevlilerin yükseköğretim kurumlarında çalışma isteklerinin özendirilmesi gibi etmenler kalitenin artmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle yapılacak düzenlemenin bu gerçekleri göz önünde tutması yerinde olacaktır.

Kalite denetim mekanizmalarında, kalite güvencesi ve akreditasyon süreçlerinde sendika, dernek, vakıf, kamu ve meslek odaları temsilcileri aktif olarak yer almalıdır.

Yükseköğretimin kalitesini etkileyen mevcut sorunların tespit edilip, bu sorunların çözüme kavuşturulması için çaba sarf etmek, bağımsız bir akreditasyon kurumu kurmaya göre, yükseköğretimin kalite sorunlarını çözmek adına daha anlamlı olacaktır.

Bu bağlamda, kalite güvence sisteminin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve alternatif seçenekler şu şekilde kurgulanmalıdır;

- a)** Yükseköğretim koordinasyon kuruluşu, kalite güvence koordinasyonu ile yükseköğretim kurumlarında kalite kültürünün oluşmasına ve kendi iç kalite güvence sistemlerini kurmalarına rehberlik etmelidir.
- b)** Yükseköğretim kurumlarının kendi iç kalite yönetimi sistemlerini kurmaları ve bunun süre şartına bağlanması zorunlu hale getirilmelidir.
- c)** Yükseköğretim kurumları, kurumun yaşı, kurumsal kültürü, akademik ve idari yapısı gibi yapısal özelliklerini esas alarak kendi kalite güvence prosedürlerini geliştirmede özgür olmalı; ancak kalite güvence prosedürleri için hedefler belirlemeli ve bu hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı izlenebilir/kanıtlanabilir olmalıdır.
- d)** Önlisans, lisans ve lisansüstü programların açılabilmesi için belirlenmiş bulunan kriterler yeniden gözden geçirmeli, güncellenmeli; ancak bu sürecin hızlı, şeffaf olması ve elektronik ortamda gerçekleşmesi sağlanmalıdır.
- e)** Yükseköğretim koordinasyon kuruluşu bünyesinde kurulacak olan kalite birimi hem dış kalite güvencesi ile ilgili eşgüdüm ve koordinasyonu sağlamalı hem de kalite kuruluşları olarak akredite edilen bağımsız kurumların dış denetiminin belirli aralıklarla gerçekleştirilmesini organize etmelidir.

DENETİM

Yükseköğretim kurumlarının mali ve idari işlemlerinin denetimi, iç denetim ve dış denetim olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleştirilmeli; iç denetim doğrudan yükseköğretim üst kuruluşuna bağlı iç denetim birimince sürekli ve düzenli olarak yerine getirilirken, dış denetim Sayıştay ve bağımsız denetim kuruluşlarınca gerçekleştirilmelidir.

Mevcut durumda üniversitelerin kendi içlerinde kurulmuş ancak rektöre bağlı olarak faaliyet gösteren iç denetim birimlerinin etkili bir iç denetim faaliyeti yaptıklarını ileri sürmek mümkün değildir. Bu doğrultuda hesap verebilirlikten sorumlu olan makamların hesap verebilirliklerini sağlamanın yegâne yolunun, etki altında kalmaksızın tarafsız ve denetlenen kurumdaki bağımsız faaliyet gösteren bir denetim birimi olduğu açıktır. Bu amaçla yükseköğretim kurumlarının iç denetim faaliyetlerinin yükseköğretim üst kuruluş bünyesinde faaliyet gösteren merkezî iç denetim birimince gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Aynı şekilde hesap verebilirliği sağlamak ve kamu kaynaklarının kullanımının usul ve yasalara uygunluğunu gözetmek adına halka açık şirketlerde olduğu gibi bağımsız dış denetim gerçekleştirilmesi zorunluluğu getirilmelidir. Yükseköğretim kurumları bağımsız dış denetim kurumlarınca sürekli ve düzenli olarak denetlenmeli; bu kuruluşların raporları kamuoyuna açıklanmalıdır.

Mesleki Yüksek Öğretim

Yükseköğrenimin önemli bir parçası olan ve yükseköğretim kurumlarının toplumsal faydalarının ve toplumsal sorumluluklarının tipik bir tezahürü olması gereken, gerek istihdamı katkıda bulunması gerekse nitelikli ve başkasının yardımına ihtiyaç duymaksızın kendi bireysel yetenekleri doğrultusunda toplumsal üretime katkı sağlayan işgücünün oluşturulması açısından vazgeçilmez nitelikte olan mesleki ve teknik yükseköğretimin Yükseköğretim Kanununda yer alması gereklidir. Yükseköğretim kanunu çerçevesinde mesleki ve teknik eğitime giriş, eğitim ve öğretim programları, sanayi ve ticari kuruluşlarla ilişkiler, mesleki ve teknik yükseköğretimin finansmanı, mesleki yeterlilik standartlarıyla uyum için gerekli beceri ve deneyim gibi hususların düzenleme konusu edilmesi yerinde olacaktır.

Yine önemine binaen yükseköğretim üst kuruluşu bünyesinde mesleki ve teknik yüksek eğitim ve öğretimle ilgili ayrı bir birimin kurulması önemli bir girişim olacaktır.

Uzaktan Öğrenim

Uzaktan eğitim konusunda, her üniversitenin fırsat eşitliği prensibi çerçevesinde serbestçe rekabet edebileceği ortam ve mevzuat oluşturulmalıdır. Ancak üniversitelerin, kamu hizmeti olarak görülerek buna göre kurgulanması gereken uzaktan eğitim sistemini, kurumları ve çalışanları adına kazanç kapısı haline getirerek ticari faaliyet niteliğine büründürmelerini önleyecek tedbirler alınmalıdır.

Yükseköğretim diploma ve sertifikasyon programları Türkiye’de faaliyet gösteren bütün üniversitelerde ve akademik birimlerde (Fakülte, Bölüm, Yüksekokul) sadece örgün, sadece uzaktan (on-line) eğitim ve örgün ile uzaktan eğitimin birlikte kullanıldığı karma eğitim şeklinde yapılabilmelidir. Bu programlarda kullanılacak öğretim tasarımları konusunda akademik birimlere serbestlik tanınması programların etkinliğini arttıracaktır.

Öğrenci kontenjanları, programın uygulama ağırlığı, öğretim tasarımı ve diğer özellikleri göz önüne alınarak belirlenmelidir. Hayat boyu öğrenim kapsamında, çalışanların bilgi tazeleme, bilgi ve ehliyet artırma amaçlı sertifika veya diploma sonuçlu programlarda, öğrenci kontenjanı, öğretim tasarımı ile uyumlu olarak yükseköğretim üst kuruluşu tarafından bir üst sınırla belirlenmelidir.

Yurtdışı Öğrenci Gönderme ve Eğitim Politikası

Türkiye’nin ve üniversitelerin ihtiyaçları doğrultusunda yurtdışına gönderilen araştırma görevlilerinin seçtikleri alan ve yaptıkları tez konularının kim tarafından belirlenmesi gerektiği ile ilgili alınacak tedbirler, ülkenin ihmal edilen fakat geleceği için çok önemli bir konudur.

Mevcut duruma göre yurtdışına gönderilen araştırma görevlileri bu şekilde gönderilmediğinden konular ve tezler danışmanın ya da öğrenim gördüğü ülkenin ihtiyaçlarına göre seçilmekte, Türkiye ve üniversiteleri için elzem olan konulara hiç girilememektedir.

Akademik özgürlük ve öğrenme özgürlüğü çerçevesinde, yüksek lisans ve doktora eğitimi görenlerin kendi tercih ettikleri alanda öğrenim görmeleri esas olmalıdır. Ancak ülkemizin ve yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanı açığının giderilmesi ve ülke kalkınması için ihtiyaç duyulan alanlarla araştırma-geliştirme ve eğitim faaliyetlerinin sağlanmasını teminen, eğitim, bilim, teknoloji ve kalkınma politikaları ekseninde seçilecek belli alanlarda yapılacak lisansüstü öğrenimleri ve akademik kariyerleri teşvik edecek nitelikte karşılıksız burs, ilave tazminat ödemeleri, kurumlararası atama ve yer değiştirmede ayrıcalık gibi düzenlemeler yapılmalıdır.

Program, Bölüm ve Alan Kavramlarının Yeniden Tanımlanması ve Düzenlenmesi

Program, bölüm ve alan kavramları, yükseköğretim kurumlarınca farklı değerlendirilmekte olup bu konuda üzerinde uzlaşılmış ya da düzenleme konusu edilmiş bir anlam ve kapsam birliği yoktur. Bu itibarla, ön lisans eğitim-öğretiminin program, lisans eğitim-öğretiminin bölüm, lisansüstü eğitim-öğretimin ise alan olarak tanımlanması uygun olacaktır.

Öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminden kaynaklanan olumsuzlukların asgariye indirilebilmesi için bölüm, fakülte, üniversiteler arasındaki öğrenci dolaşımını kolaylaştırılmalıdır. Burada, geçiş yapmanın tek koşulu olarak başarı sunulmamalıdır. Başarılı olan öğrenciden ziyade başarısız öğrencinin, yerini değiştirmesini sağlamak belki daha faydalı olabilir. Okuduğu bölümde başarılı olamayan öğrencinin başka bölümlere geçmesine fırsat verilmelidir. Bu konudaki suistimali önlemek için de, bölüm değiştirenlerden harç alınması gibi tedbirlere başvurulabilir.

Üniversitelerin alan seçimlerini girişten sonra yaptırımları teşvik edilmelidir. Mühendislik, Fen bilimleri gibi temel alanlara öğrencileri aldıktan sonra, ilk yıl ortak dersleri verip, sonrasında onları ilgilerine göre alanlara yönlendiren üniversiteler desteklenmelidir. Bu şekilde öğrenciler ilk yıllarında alanları daha iyi tanıyıp, daha doğru karar verebilirler.

YÖK - MEB İşbirliğinin Sağlanması

Milli Eğitim Bakanlığı, yükseköğretim kurumlarının hukuken kurulması, kapanması ve mevzuatını geliştirme, bütçesini tahsis etme ve üniversitenin faaliyetlerinden topluma ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne hesap verme konusunda sorumlu tutulduğu halde, fiiliyatta yükseköğretim politikalarının geliştirilmesinde, uygulamalarında ve bunların izlenmesinde herhangi bir yasal yetkiye sahip değildir. Hatta öğretmen yetiştiren fakültelerin müfredatını Milli Eğitim müfredatıyla yeterince uyumlu hale getirme yasal hakkına bile sahip değildir. Bu anlamda sistemi meydana getiren unsurlar yapısal olarak birbiriyle koordineli ve uyumlu çalışmamaktadır, tamamen sorumluların iyi niyet ve inisiyatifine terk edilmiştir.

Bu kapsamda yükseköğretim programları ile onun temeli olan ortaöğretim programlarının öğrenme kazanımlarının birbirini tamamlar nitelikte olması, öğretmen istihdam stratejilerine uygun öğretmen yetiştirme politikaları geliştirilmesi gibi yükseköğretim politikaları ile Millî Eğitim Bakanlığı politikalarının tamamlayıcı ve uyumlu bir şekilde geliştirilmesine imkân sağlayacak ortak karar alma sürecini temin edecek ortak karar mekanizmaları yasal statüye kavuşturulmalıdır.

SONUÇ

Günümüzde yürürlükte olan yükseköğretim sistemimiz, 2547 sayılı kanunla tanımlanan askeri darbe ürünü olarak yükseköğretim kurumlarını devletçi, baskıcı, tektipçi bir kalıp içinde tasarlayan merkezi sistemdir. Üzerinden otuz yıl geçmiş ve çok sayıda değişiklik yapılmış olmakla birlikte, sistemin ruhu bir ölçüde yaşamaktadır.

Ancak Türkiye'nin son on yılda yaşadığı olağanüstü değişim ve gelişim karşısında mevcut sistemin sürdürülebilirliği kalmamıştır. Zamanın ruhu, sistemin mevcut sorunları ve yükseköğretimdeki eğilimler ve fütürist bir yaklaşım ile geleceğin üniversitesi gözönüne alınarak sistem yeniden yapılandırılmalı veya yükseköğretimde bir reform yapılmalıdır.

Türkiye'de yükseköğretimde, modernleşme döneminin başlangıcı olarak kabul edilen, Tanzimat çağından beri, yabancı uzmanların kılavuzluğunda yabancı modeller denenmiş veya yabancı modeller esas alınarak düzenlemeler yapılmıştır. Öteden beri hükümetler ile yükseköğretim kurumları arasında hep gerilim olagelmıştır.

Yeni bir düzenleme için siyasi iradenin mevcut olması gerektiğine şüphe yoktur. Günümüzde, demokratikleşme ekseninde yaşana gelişme ve normalleşmeyle birlikte, hükümet, toplumsal aktörler ve yükseköğretim kurumları arasında gerilimsiz bir ortam ve özgün bir strateji geliştirilmesi için gerekli olan siyasi irade ve toplumsal mutabakat mevcuttur.

Bu değişime bütün üniversitelerimiz katılmalı ve katkıda bulunmalıdır. Eğitim-Bir-Sen olarak, sunmuş olduğumuz bu çalışmanın öncü ve örnek olmasını umuyor; konunun tüm muhataplarına 21. yüzyılı yakalamak için gerekli adımların atılması noktasındaki zorunlu adımların ivedilikle atılması çağrısında bulunuyoruz.

YÜKSEKÖĞRETİM KANUNUNA İLİŞKİN ÖNERİLER

Yükseköğretim sisteminin ya da resmi sistem muhafızı yükseköğretim yapılanmasının özellikle son otuz yıldaki durumu ve konumunu kısaca böyle özetliyoruz. Otuz yıldır da bu yapılanmanın değiştirilmesi, yükseköğretim sisteminin yenilenmesi ve reforme edilmesi gerektiğini hem milletle beraber hem de millet adına sürekli deklare ediyoruz.

Bugün geldiğimiz nokta, sesimize kulak, sözümüze değer verildiğini gösteriyor. Yükseköğretim sistemini değiştirmeye, reformist bir zeminde geliştirmeye karar vermek, üniversite kavramının hem kuramsal hem de kuralsal gerekleriyle, ülke insanıyla, genciyle ve akademisyenleriyle tanışırma adına atılacak bütün adımları desteklemeyi bu ülkeye ve milletimize olan öncelikle borçlarımızdan biri olarak görüyoruz.

EĞİTİM-BİR-SEN (EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI) GENEL MERKEZİ

www.ebs.org.tr